

ROMÁN ZOLTÁN

Az EU-csatlakozás és a kis- és középvállalati szektor

Az Agenda 2000-hez kapcsolt, Magyarország felvételi kérelméről kialakított hivatalos EU-vélemény több helyen utal arra, hogy a csatlakozás a kis- és középvállalatok számára kedvezőbb helyzetet teremt. Nem szól ugyanakkor arról, hogy a korábbi belépéseket elemző tanulmányok éppen ebben a körben mutatták ki az alkalmazkodás különleges, sokszor nehezen áthidalható nehézségeit. A tanulmány összehasonlítást ad az EU-tagországok és a magyar gazdaság kis- és középvállalati szektoráról, az EU és a magyar kis- és középvállalati politikáról, majd javaslatokat fogalmaz meg az EU-csatlakozásra való felkészüléshez a kis- és középvállalatok, azok szervezetei és a velük kapcsolatos politika számára.*

Az Agenda 2000 és az Európai Bizottság véleménye Magyarország Európai Unióba történő jelentkezéséről egészében kedvező fogadtatást jelez. A tíz jelentkezőt három kritériumcsoport alapján 1–5 ponttal minősítő értékelés a legkedvezőbb (egyformán) Magyarország és Lengyelország számára: a politikai és gazdasági kritériumok kielégítése 4/5–4/5-ös osztályzatot, a tagsággal járó kötelezettségek teljesítésének képessége 4-es jegyet kapott.

A Magyarországgal foglalkozó EU-vélemény kis- és középvállalatokkal foglalkozó értékelése szintén pozitív. A jövőt illetően azt rögzíti, hogy „az aktív kis- és középvállalati politika folytatását célzó erőfeszítésekben előrehaladás történt (...) a kis- és középvállalatok erősítését szolgáló jelenlegi törekvéseket folytatni kell az előcsatlakozási szakaszban”. A következtetés pedig így hangzik: *„Ebben a szektorban nem várhatók különös problémák Magyarország integrálódását illetően.”*

Az elismerő megállapításokat örömmel regisztrálhatjuk, de hiba lenne elfeledkezni arról, hogy az eredményeket hangsúlyozó beszámoló elfogadása mellett *az EU-vélemény sok feltételes megállapítást is tartalmaz, komoly problémákat is jelez.* Feladatokat jelöl meg mindenekelőtt *az igazságszolgáltatás, a cigányság helyzete, a korrupció; a nyugdíj- és társadalombiztosítási rendszer; a közigazgatás, a fogyasztóvédelem, a vámellenőrzés, az egészségügy, a munkavédelem, a környezetvédelem területén.* Hangsúlyozza, hogy alapvető a költségvetési és a külső deficit korlátok között tartása és a makroökonómiai feltételek biztosítása a *beruházások* jelentős növekedéséhez.

Összefoglalóan azt állapítja meg, hogy „a [magyar] vállalatok már versenyképesek az EU-piacon”. Ugyanakkor máshol a következőket írja: „A dolgok jelenlegi állása szerint

* A cikk a Harmadik Szektor Alapítvány részére készített tanulmány felhasználásával készült.

¹ Acquis = tagsággal járó kötelezettség, azon jogi és intézményi keretek, amelyek révén az Unió megvalósítja célkitűzéseit.

a Bizottság nem képes a vállalatok, különösen a kis és közepes méretű vállalkozások acquis-végrehajtási¹ képességéről véleményt formálni.”

Az EU-vélemény több helyütt utal arra, hogy a csatlakozás Magyarország esetében a kis- és középvállalatok számára kedvezőbb helyzetet teremt. *Nem szól ugyanakkor arról*, hogy mind a korábbi csatlakozások hatásait vizsgáló, mind az újonnan csatlakozó országokról készített, mind az EU-országokról adott összefoglaló elemzések az alkalmazkodás sokszor nehezen áthidalható nehézségeit éppen a kis- és középvállalatok körében, valamint a társadalom ezzel érintett igen széles rétegében mutatták ki.

A következőkben először összevetjük az EU-tagországok és a magyar gazdaság kis- és középvállalati szektorát; röviden jellemezzük az EU és a hazai kis- és középvállalati politikát; ennek tükrében megvizsgáljuk, milyen feladatokat jelent az EU-csatlakozás a magyar kis- és középvállalatok, szervezeteik, a kis- és középvállalati politika számára.

A kis- és középvállalati szektor az Európai Unióban és a magyar gazdaságban

Az összefoglaló és az átlagokat jellemző, 1995-re vonatkozó adatok szerint (lásd az *1. táblázatot*) az Európai Unióban működő összes (16 millió) vállalat 92,5 százaléka „nagyon kis” (mikro-) vállalat, a mikro- és a kisvállalatok aránya összesen pedig 98,8 százalék.² A nagyvállalatok a világ más részeiben is csak az összes vállalat számának néhány ezrelékét teszik ki. Jellegetesebb, hogy az EU-ban a foglalkoztatott létszám mintegy kétharmadának adnak munkahelyet a kis- és középvállalatok, közelebről *egy-egy harmadának* a mikrovállalatok, illetve az egyéb kis- és a középvállalatok.

1. táblázat

A kis- és középvállalatok az EU-tagországokban, 1995

Méret	Vállalatok száma (ezer)	Foglalkoztatottak száma (ezer fő)	Egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott érték (ezer ECU)
Mikrovállalatok (0–9 fő)	14,835	32,260	37
Kisvállalatok (10–49 fő)	1,015	18,825	44
ebből: 10–19 fő	660	8,700	38
20–49 fő	550	10,125	49
Középvállalatok (50–249 fő)	155	15,015	62
ebből: 50–99 fő	100	6,385	62
100–199 fő	45	6,530	62
200–249 fő	10	2,100	60
Kis- és középvállalatok együtt (0–249 fő)	16,005	66,100	44
Nagyvállalatok (250– fő)	35	33,500	53
ebből: 250–499 fő	20	6,150	61
500– fő	15	27,350	50
Összesen	16,040	99,585	58

Forrás: Observatory [1996] 49. o.

Az egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott érték a legkisebb (37 ezer ECU) a mikrovállalatok esetében, a legmagasabb (62) a középvállalatoknál. Ez az érték az átlag (58)

² Az adatok most és a továbbiakban a mezőgazdaság nélküli gazdasági szférára vonatkoznak.

alatt van a nagyvállalatoknál is (53), de így is magasabb a mikro-, a kis- és a középvállalatok együttes értékénél (44). A kis- és középvállalati szektor hozzájárulása tehát a hozzáadott értékhez kisebb arányú, mint a foglalkoztatáshoz; a kétharmaddal szemben mintegy 62 százalék; a különbség a mikro-vállalatok esetében nagyobb: az egyharmaddal szemben 26 százalék.

Az EU-tagországok *átlagához* való hasonlítás nem takarhatja el: az EU-tagországok között nemcsak gazdasági fejlettségüket, hanem kis- és középvállalati szektoruk helyzetét illetően is lényeges különbségek vannak. Az EU legutóbbi (1996-ban közzétett) kisvállalati jelentése szerint (*Observatory* [1996]) az átlagos vállalatnagyság (az egy vállalatra jutó foglalkoztatottak száma) a tagországokban 3 és 13 között változott. Az előbbi Finnország, Görögország és Izland, az utóbbi Ausztria adata; az EU-átlag hat fő.

A foglalkoztatottak számára a munkahelyek legnagyobb hányadát öt országban (Belgium, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Németország) a nagyvállalatok, három országban (Görögország, Olaszország és Spanyolország) a mikro-vállalatok, a további hét országban pedig (Ausztria, Dánia, Hollandia, Írország, Luxemburg, Portugália, Svédország) – és az egész EU átlagában is – a kis- és középvállalatok adják.

Az EU 1994. évi kisvállalati jelentése – még a 12 tagországra vonatkozó, 1990. évi (de arányaiban bizonyára ma is érvényes) adatai – szerint az ezer lakosra jutó vállalatok átlagos száma 49, a két szélső érték 28 (Hollandia) és 69 (Görögország) volt. A tíz fő alatti mikro-vállalatokban a foglalkoztatottak aránya átlagosan 32 százalékot képviselt. Kiugróan magas értéket mutatott e tekintetben Görögország (61), Olaszország (51), az átlag felett még Spanyolország (43) és Portugália (34).

A gazdaság nagy ágazatait tekintve, tipikusan a nagyvállalatok szerepe emelkedik ki a kitermelőiparban és a szállítás-hírközlésben, a mikro- (és a kis-) vállalatoké az építőiparban, a kiskereskedelemben és a személyi szolgáltatások területén (*Observatory* [1994] 24. o.) Jobban tagolt adatokat vizsgálva, az EK Statisztikai Hivatalának 1992. évi jelentése (*Enterprises... [1992]*) az országok közötti számottevő különbségekre is rámutat. Összegező táblája tíz ország adatai alapján 28 feldolgozóipari és 27 szolgáltatóágazatra egybeveti, hogy az egyes országokban melyik nagyságkategória domináns. Mindössze három ágazatban ugyanaz a domináns nagyságkategória! 25 olyan ágazat van, ahol a három nagyságkategória közül csak kettő jelenik meg dominánsként, az ágazatok felében pedig mindhárom nagyságkategória előfordul egyik vagy másik ország esetében. A vállalati méretstruktúrában tehát néhány általános tendencia megfigyelhető – sok egyedi különbség mellett –, de ne keressünk másolható, követhető mintákat!

A KSH sok évig folytatott nagyvonalú (úgy is mondhatjuk: elnagyolt) adatközlése a kis- és középvállalatok egymillió körüli számáról eléggé megtévesztő volt, és a regisztrált s a működő vállalkozások újabb (1996-ban bevezetett) megkülönböztetésével csak részben korrigálta ezt. A KSH legfrissebb adatait a 2. és a 4. táblázat mutatja. Az év elejéhez képest a 2. táblázat a regisztrált vállalatok/vállalkozások számában közel 60 000-es csökkenést jelez, a működők száma alig változott. Mindkét mutatót nézve az egyéni vállalkozóknál érzékelhető csökkenés, ezt ellensúlyozta a társas vállalkozások számának növekedése. (Ezt részben szabályozási módosításokra való reagálás váltotta ki.)

A „működő gazdasági szervezetek” számából a friss adatok szerint 96,7 százalék sorolható a mikro-vállalatok, 99,9 százalék az összes kis- és középvállalat körébe. Ha eltekintünk a mérethatárok megvonásának kisebb eltérésétől, az EU-átlaggal (92,5, illetve 99,8) való összehasonlítás azt mutatja, hogy nálunk határozottan nagyobb a mikro- és (ennek folytán) az összes kis- és középvállalat aránya (3. táblázat). Az egybevetés viszont azt nem támasztja alá, hogy „fordított piramis” helyett most a „behorpadt piramis”, más kifejezéssel a „homokóra” jelenséggel állunk szemben. A vállalatok számának

2. táblázat
A vállalatok/vállalkozások száma a KSH adatai szerint

Megnevezés	Regisztrált szervezetek		Működő szervezetek	
	1997. január 1.	1997. szeptember 30.	1997. január 1.	1997. szeptember 30.
Társas vállalkozás	304 343	328 206	226 714	258 525
Ebből:				
jogi személyiségű vállalkozás	136 917	151 786	107 203	128 497
jogi személyiség nélküli vállalkozás	167 426	176 420	119 511	130 028
Egyéni vállalkozás	745 247	664 310	498 197	458 846
Összesen	1 049 590	992 516	724 911	717 371

Forrás: 1997. januári adatok: Statisztikai Havi Közlemények, 1997/4. 38. o. 1997. szeptemberi adatok: A működő gazdasági szervezetek száma, 1997. KSH, 5. o.

3. táblázat
A vállalatok méret szerinti megoszlása az Európai Unióban és Magyarországon (százalék)

Megnevezés	EU 1995	Magyarország 1997
Mikrovállalatok	92,5	96,65
Egyéb kisvállalatok	6,3	2,55
Középvállalatok	1,0	0,67
Nagyvállalatok	0,2	0,13

Forrás: lásd az 1. és 2. táblázat forrásait.

4. táblázat
A működő gazdasági szervezetek száma nagyságkategóriák szerint,
1997. szeptember 30.

Megnevezés	-10 fő	11-20 fő	21-50 fő	51-300 fő	301- fő	Összesen
Társas vállalkozás	235 977	9 581	7 256	4789	922	258 525
ebből: kft	103 321	7 079	5 310	2707	313	117 730
bt.	113 343	1 168	369	71	3	114 954
Egyéni vállalkozás	457 310	1 179	318	39	-	458 846
Összesen	693 287	10 760	7 574	4828	922	717 371
Százalékos megoszlás	96,5	1,50	1,05	0,67	0,13	100,00

Forrás: A működő gazdasági szervezetek száma, 1997. 9. KSH, 6. o.

alábbi megoszlása ugyanis azt mutatja, hogy nem annyira a közép-, mint inkább a 11-50 fő közötti kisvállalatok száma kiugróan alacsony.

A mérethatárok megvonásának kisebb eltéréseitől itt eltekintettünk, de az összehasonlítások realitását valójában több más körülmény veszélyezteti.

1. Valószínű, hogy a jelzethnél is nagyobb a regisztrált és működő vállalatok/vállalkozások számának eltérése. (A KSH 1997. második negyedévében nagy apparátussal, egyéni kikérdezéssel ellenőrző felmérést készített a regisztrált vállalkozókról. Ez várhatóan pontosabb képet fog adni a valóban működőkről, mint amit eddig az APEH adóbevallási adataiból szűrt le.)

2. A magyar szabályozás igen sok olyan tevékenységet (például lakásbérbeadás, ügynökölés) egyéni vállalkozói igazolvány kiváltásához köt, amelyhez más országokban nem igénylik ezt. Továbbá: egy-egy félresikerült szabályozás (például az egyéni vállalkozók általánadózásának bevezetésénél) olyan sajátos helyzetet teremtett, hogy a munkaadók tömegesen egyéni vállalkozóként kezdték foglalkoztatni eddigi alkalmazottaikat. (E két csoportban a „vállalkozások” száma 100–150 ezer is lehet.)

3. 1996-ban a KSH adatai szerint a 460 ezer egyéni vállalkozás 33,4 százalékát kiegészítő tevékenységként, 10,2 százalékát nyugdíjasok folytatták. (E kétszáz ezer vállalkozás mintegy fele az előző pontban említett kategóriába tartozhat.)

4. Nincsenek adataink erről, de a több mint 100 000 betéti társaság *nagyobb*, a hasonló számú kft. *kisebb*, *de jelentős* hányada nagy valószínűséggel szintén a második gazdaságba sorolható tevékenységként működik.

5. A vállalatok és a vállalkozók száma mindenütt csak közelítőleg esik egybe; nálunk különösen nagy lehet a különbség, mert nemcsak a kockázatmegosztás motivál diverzifikációra és több cég bejegyeztetésére, hanem a szabályozási és ellenőrzési körülmények is.

E tényezők számítása vételeivel arra a következtetésre juthatunk, hogy a hivatalos statisztikában közölt 717 ezer, illetőleg a mezőgazdaság nélkül 680 ezer helyett a valóban működő vállalatok számát az EU-országokkal való összehasonlításoknál négy-öt-száz ezer tehetjük. Az EU-tagországok adataival végzett számítások a kis- és középvállalatok súlya és az egy lakosra jutó GDP színvonala között negatív korrelációt mutatnak. Ezt figyelembe véve, ez a lefelé módosított, becsült magyar adat nemzetközi összehasonlításban nem különösebben magas.

A kis- és középvállalatok súlyát azonban valójában nem annyira számárányuk, mint teljesítményük és a foglalkoztatásban betöltött szerepük alapján kell vizsgálni. Erre vonatkozóan a KSH nem közöl adatokat. A kis- és középvállalatok *foglalkoztatási szerepére* sok évig csak a Magyar Kisvállalati Társaság készített és tett közzé számításokat, becsléseket. Így például azt jelezte, hogy a kis- és középvállalatok gazdaságunkban a munkahelyek mintegy kétharmadát biztosítják (*Román [1994]*). Ez az EU-átlaghoz közelálló adat – de alacsonyabb, mint a dél-európai országokban. Az 1990. évre vonatkozó adatok szerint a száz főnél kisebb létszámot foglalkoztató vállalatok biztosították Görögországban a munkahelyek 81, Olaszországban 73, Spanyolországban 70 százalékát (*Observatory [1994] 29. o.*).

A Magyar Kisvállalati Társaság nagy nyomatékkal felhívta ugyanakkor a figyelmet arra is, hogy ez a kedvezőnek tűnő arány kisebb részben tulajdonítható a kis- és középvállalatok által teremtett új munkahelyek nagy számának. Főképpen annak következménye, hogy a magyar gazdaságban a rendszerváltást követő években a nagy- (és közép-) vállalatoknál közel kétmillió munkahely szűnt meg, és ebből a kisvállalatok öt-hatszáz ezret tudtak pótolni. E folyamatot a fekete- és szürkegazdaság növekedése kísérte (és ennek nagy szerepe volt és van negatív következményeinek mérséklésében), de ennek tárgyalására itt nincs mód.

A Kisvállalkozás-fejlesztési Intézet ez évi jelentésében az adóbevallások adataiból kiinduló számítása szerint 1995-ben a kis- és középvállalatok a foglalkoztatottak 66,8 százalékának adtak munkahelyet. (*A kis- és középvállalkozások helyzete [1997] 82. o.*). Az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium munkatársainak cikke 1994-re a kis- és középvállalatok foglalkoztatási arányára 56 százalékot, a bruttó nemzeti termékhez való hozzájárulás arányára 47-52 százalékot jelölt meg (*Szalai-Schifner [1996] 75. o.*). Az EU-kérdőívekre adott válaszokat közlő kötet bevezetője hasonló adatokat idéz: a kis és közepes vállalatok „a munkahelyek több mint 60 százalékát, a GDP több mint 50 százalékát adják” (*Forgács [1997] 10. o.*).

A GDP-t illetően a valós értékek ma már talán kevéssel magasabbak, de a különbség

hasonló lehet. Az egy foglalkoztatottra jutó GDP értéke ugyanis a nemzetközi adatok szerint (lásd az *1. táblázatot*) a kisvállalatoknál határozottan – és a kis- és középvállalatoknál együttesen is – alacsonyabb, mint a nagyvállalatoknál. Ezt elsősorban az alacsonyabb gépesítettség-szervezettség és az ágazati struktúra különbségei magyarázzák. Ebből következően a kis- és középvállalatok súlya a GDP létrehozásában legtöbbször alacsonyabb, mint a foglalkoztatásban. A közelítő számítások ezt a magyar gazdaságra is igazolják, de ahhoz nem eléggé megbízhatók, hogy részletesebb elemzés és értékelés alapjául szolgáljanak. Azt azonban feltételezni lehet, hogy *a felesleges létszám leépítésével gyorsan növekvő termelékenység a nagyvállalatoknál, a tőkeszegénység és a kevés beruházás a kis- és középvállalatoknál jelentős különbségeket okozott.*

Ami a vállalatok – és ezen belül a kis- és középvállalatok – számának *ágazati megoszlását* illeti, az ipari tevékenység 13 százalékos aránya szinte azonos az EU-adattal. Az építőipar 9 százalékos részesedése jóval alacsonyabb (az EU átlag 13 százalék), a szállítás-hírközlés (7,2 százalék) kevéssel magasabb. A vállalatok több mint kétharmada a kereskedelemben és a szolgáltatások körében tevékenykedik, a magyar és az EU-kategorizálás közötti eltérés (a KSH kikérdezéssel felmérését elsősorban ennek kiküszöbölésére kezdeményezte) és e tevékenységek sokfélesége azonban közvetlen összevetést nem tesz lehetővé. Néhány korábbi felmérés eredménye és egyéb ismereteink alapján esetleg megkísérelhető lenne a magyar kis- és középvállalatok *minőségi jegyeinek összehasonlítása* is az EU-országokkal, de célszerűbb ezzel megvárni egy alaposabb, sokáig nem halasztható vizsgálatot. Az azonban már ma is előrelátható, hogy *fő tennivalók e téren nem a mennyiségi arányok, hanem a minőségi jegyek alakításánál fognak jelentkezni.*

Az EU kisvállalati politikája

Az európai integrációs közösségben a nyolcvanas években kristályosodott ki, hogy a gazdasági-társadalmi tekintetben rendkívül jelentős kis- és középvállalati szektornak olyan speciális problémái vannak, amelyekkel az Európai Közösség szintjén is foglalkozni kell. E célból előbb egy független munkacsoportot (*Task Force*) hoztak létre, majd (1989-ben) a XXIII. főigazgatóságot bízták meg e feladattal. Az első időszakban a közösség kis- és középvállalati politikájának fő célkitűzései: a vállalkozások gazdasági, jogi stb. környezetének javítása; olyan rendszer kialakítása, amely segíti a vállalkozásokat a hatalmas közösségi piac lehetőségeinek kihasználásában; támogatja a vállalkozások fejlődését. A kilencvenes években aktualizált program *súlypontjai*:

- a vállalkozások fejlődését gátló adminisztratív, jogi és gazdasági korlátokat felszámolása;
- a nemzeti és közösségi célok megvalósításához a vállalkozásoknak több információ és hatékonyabb támogatás biztosítása;
- az együttműködés és a partnerkapcsolatok erősítése a kis- és középvállalatok között az EU-n belül és kívül egyaránt.

Az EU és az EU-tagországok kis- és középvállalati politikájának legfontosabb *közös vonásai* a következőkben jelölhetők meg:

- pontosan figyelemmel kísérik a kis- és középvállalatok számának, helyzetének, teljesítményének alakulását; erről (legtöbbször évente/kétévenként) átfogó jelentést készítenek és tesznek közzé;
- a gazdaság- és társadalompolitika célkitűzéseihez, tervezett lépéseihez, döntéseikhez messzemenően figyelembe veszik ezeknek a kis- és középvállalatokra gyakorolt hatásait; meghallgatják a kis- és középvállalatok és szervezeteik várható reagálását, véleményét;
- sokoldalúan segítik a kis- és középvállalatokat abban, hogy a nagyvállalatokkal szemben

mutatkozó versenyhátrányait ellensúlyozzák, áthidalják; a gyors és jelentős változásokra felkészüljenek;

– e segítség különböző mértékű pénzügyi kedvezményeket, támogatásokat is magában foglal; ezek rendszerének, elosztásának alakítására (a *szubszidiaritás* elvéből következően, hogy a döntéseket ott hozzák, ahol ehhez a szükséges ismeretekkel a leginkább rendelkeznek) az érintett vállalatokat képviselő szervezetek lényeges befolyást gyakorolnak.

Az 1991-ben közzétett első igényes összehasonlító tanulmány az akkor 12 EU-tagország kisvállalati politikájában a következő területeken látott nagyobb különbségeket (*Koning* [1991]):

– vannak-e központilag kezdeményezett és kezelt programok vagy a különböző funkcionális és területi szervekre bízják ezt;

– vannak-e sektorspecifikus programok, külön hangsúlyt kap-e a feldolgozóipari kisvállalatok támogatása;

– hogyan, milyen intézményi megoldással biztosítják a különböző kis- és középvállalati programok konzisztenciáját;

– létrehoztak-e államilag támogatott hálózatot a kis- és középvállalatok erősítésére (Görögországban, Portugáliában és Spanyolországban történt ez meg).

A tanulmány áttekintette a kis- és középvállalati politika és a támogatások fő területeit is; e tekintetben már ekkor sem voltak jelentősek az országok közötti különbségek. A *Koning* [1991]-t követően megjelent négy EU kisvállalati jelentés tanúsága szerint az 1991 óta eltelt években a tagországok kis- és középvállalati politikájában is megfigyelhető volt bizonyos konvergencia. A mai helyzetet nézve: a kisvállalati politika fő céljait és eszközeit az EU-tagországok hasonlóan ítélik meg, különbségek inkább mértékekben, prioritások megjelölésében, az intézményi megoldásokban mutatkoznak. Mindenütt elfogadják, hogy az állam és az önkormányzatok nyújtsanak segítséget a kis- és középvállalatok nagyvállalatokkal szembeni *versenyhátrányainak kiegyenlítéséhez*. Arról viszont többnyire egy-egy országon belül is vita folyik, hogy ehhez milyen eszközöket, milyen mértékekkel alkalmazzanak. Visszatérő kérdés például, hogy indokolt-e és milyen fokig az elsődlegesen normatív jellegű kedvezmények mellett preferenciák érvényesítése, igazságosak lehetnek-e az egyedi elbíráláson alapuló támogatások, juttatások; mi legyen ezek köre. Elégé nagy különbségek vannak ma is annak az intézményrendszernek a felépítésében, amely a támogatások szolgáltatására hivatott (központilag irányított hálózat, kamarai, érdekképviseleti szervezetek, privát tanácsadócégek szerepe stb.).

A kis- és középvállalati politika kormányzati összefogása legtöbbször vagy a gazdasági, vagy az ipari minisztérium feladata. Néhány országban, egy-egy időszakban (például Belgiumban, Luxemburgban, Franciaországban) külön kis- és középvállalati minisztérium is működik, más esetekben (például Angliában) a felelős magas rangú kormánytisztviselő kis- és középvállalati miniszteri címet kap. Több országban (például Ausztriában, Olaszországban, Németország tartományaiban) átfogó törvénnyel szabályozzák a kis- és középvállalati szektor támogatását, ennek céljait, formáit; számos országban (például Németországban, Franciaországban) részletesen szabályokat alkotnak a kézműipari tevékenység gyakorlása tekintetében. Az egységesítés azonban e téren sem cél, inkább a „legjobb gyakorlatot” elemzik, keresik.

A foglalkoztatási gondok miatt az utóbbi években, mint a világ minden térségében, az EU-ban is még inkább előtérbe került a kis- és középvállalatok erősítése. Az Európai Bizottság ennek jegyében terjesztette az Európa Tanács 1995. novemberi, madridi ülése elé jelentését *A kis- és középvállalatok: a foglalkoztatás, a növekedés és versenyképesség dinamikus forrása az Európai Unióban* címmel (*SMEs, A Dynamic Source* [1995]). Ennek kiindulópontja az volt, hogy kis- és középvállalatok az EU-ban a munkahelyek kétharmadát, az új munkahelyek többségét biztosítják, de különösen az indulásuk utáni első

években igen *sérülékenyek* (az első 5 éven belül 50 százalékuk megszűnik). Érdeemes idézni, miben jelölte meg a jelentés e gyengeségek fő forrásait:

- egyre komplexebb jogi, pénzügyi és adminisztratív környezet;
- a kutatási programokhoz való hozzájutásnak és a kutatási eredmények hasznosításának nehézségei;
- vezetési kapacitásuk strukturális gyengesége, nem jól alkalmazott képzési programok;
- nehézségek a pénzforrásokhoz – ésszerű költségek mellett – való hozzájutás terén;
- a termék- és szolgáltatási piacokra való jutásuk korlátai.

Ebből kiindulva a Közösség kis- és középvállalati politikájának céljait a különböző dokumentumok és összegezésük két fő irányban határozták meg (*Maximizing... [1996]*):

- *a kis- és középvállalatok fejlődéséhez kedvező gazdasági környezet elősegítése az EU-ban, és*
- *a kis- és középvállalatok versenyképességének javítása és európaizálódásuk, nemzetköziesedésük elősegítése.*

E célokat két vonalon, egyrészt az *Integrált kis- és középvállalati program*, másrészt a *Többéves kis- és középvállalati program* révén kívánják elérni, a szubszidiaritás elvének alapulvételével. Az Integrált kis- és középvállalati program (*Integrated... [1996]*) egyik vonulata a tagországok közös akcióit tervezi meg, konzultációkat és összehangolt lépéseket, az *egyik* ágon

- a kis- és középvállalatok gazdasági környezetének javítása és egyszerűsítése, valamint
- a kis- és középvállalatokat támogató intézkedések ösztönzése és hatékonyabbá tétele terén.

A program *másik* ága hasznosítja és erősíti a kis- és középvállalatok számára is kedvező egyéb – nemzetközi együttműködési, Strukturális Alap-, K+F, innovációs és más – közösségi programokat.

A mindezt kiegészítő (1997–2000-re szóló) *Harmadik többéves kis- és középvállalati program*, amelyet előzetesen az üzleti világot és a kis- és középvállalatokat képviselő európai szervezetekkel is megtárgyaltak (és jövőre fokozatosan számunkra is megnyílik), a következő fő fejezeteket tartalmazza:

A) Az adminisztrációs és jogszabályi környezet egyszerűsítése és javítása

A1. A kis- és középvállalatok érdekeinek figyelembevétele a különböző közösségi kezdeményezésekben és politikában.

A2. A közösségi jogszabályalkotás egyszerűsítése és javítása.

A3. Az adminisztrációs és jogszabályi környezet egyszerűsítését és javítását célzó *legjobb gyakorlat* fokozott átláthatósága és elterjesztése.

A4. A kis- és középvállalatok nemzetközi működési kereteinek a javítása.

B) A vállalatok pénzügyi környezetének a javítása

B1. A hitelhez jutás javítása.

B2. A fizetési késedelemmel járó problémák csökkentését célzó erőfeszítések fokozása.

B3. Speciális pénzügyi konstrukciók kifejlesztésének megkönnyítése.

B4. A dinamikusan fejlődő kis- és középvállalkozásokat segítő tőkepiaci eszközök fejlesztésének az ösztönzése.

C) A kis- és középvállalatok segítése az európai és a nemzetközi piacra jutást segítő stratégiájuk kidolgozásában, különösen jobb információs szolgáltatások révén

C1. Az információs szolgáltatások fejlesztése.

C2. A kis- és középvállalati politika akcióinak jobb megismertetése.

C3. Az együttműködés bővítése partnerkereső hálózatok révén (BC-NET, BRE).

C4. Közvetlen kapcsolatok fejlesztése partnerközvetítő programok útján (*Europartenariat és Interprise*).

C5. Az alvállalkozói partnerkapcsolatok fejlesztése.

C6. A kis- és középvállalatok új piacokra való lépésének és nemzetköziesedésének támogatása.

D) A kis- és középvállalatok versenyképességének erősítése és a kutatási, innovációs és képzési lehetőségekhez való hozzájutásuk javítása

D1. A kis- és középvállalatok innovációs kapacitásának a növelése.

D2. A vállalati vezetőképzés ösztönzése.

D3. A környezetvédelmi követelményekhez való alkalmazkodás.

E) A vállalkozói szellem fejlesztése és célcsoportok támogatása.

E1. Üzleti kultúra és vállalkozói szellemiség.

E2. Kézműipari és kisvállalatok.

E3 A kereskedelemben és elosztásban működő vállalatok.

E4. Női és fiatal vállalkozók; kisebbségi népcsoportokhoz tartozó személyek által vezetett vállalkozások.

A kis- és középvállalati politika és program jobb megalapozásához tervbe vették még a kis- és középvállalatokról készülő statisztikák javítását (a vállalatokra háruló többletterhek nélkül!); a kis- és középvállalati jelentések (Observatory) készítésének és közreadásának folytatását; tanulmányok készítését, a kis- és középvállalatokkal kapcsolatos politikai intézkedések és akciók értékelését a további intézkedések jobb megalapozásának céljával.

Az EU Tanácsa a program irányítására tanácsadó bizottságot hozott létre a tagországok képviselőiből. A bizottságnak rendszeresen beszámolókat kell adnia az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a gazdasági és szociális bizottságnak és a regionális bizottságoknak, majd a 2000. év elején egy külső szakértővel készített, költséghatékonysági elemzést is tartalmazó *értékelést* kell beterveztetni. A programhoz részletes költségvetés is tartozik és a költséghatékonysági elemzés fő szempontjait is meghatározták. A program említett fő fejezeteihez a négyéves időszakra az alábbi összegeket irányozták elő: A) egyszerűsítés 5,75 millió ECU, B) pénzügyi környezet 2,25 ECU, C) nemzetköziesedés 103,44 ECU, D) versenyképesség 18,25 ECU, E) célcsoportok 26,96 ECU, kis- és középvállalati politika megalapozása 23,35 ECU.

Szembevetendő, hogy az összesen 180 millió ECU (mintegy 40 milliárd forint) több mint felét a kis- és középvállalatok nemzetköziesedésének segítésére szánják, ebből 53 millió ECU-t az euroinformatika fenntartására és fejlesztésére. Ez az összeg négy évre nem tűnik különösebben nagy-nak, de valójában ezt sokszorosán meghaladó összeg jut a kis- és középvállalatok erősítésére a sok különböző *más* közösségi programokból.

Igen alapos elemzések készítik elő az ilyen többéves EU-programokat és természetesen a nemzeti kis- és középvállalati programokat is; igen sok vita előzi meg ezek végső formába öntését. 1996-ban már a negyedik EU kisvállalati jelentést adták közre – és 1997 végére elkészült az ötödik is. A legutóbbi, több mint négyszáz oldalas jelentés a 15 tagország mellett a térség 4 további országára is (Izland, Lichtenstein, Norvégia és Svájc) kiterjedt, és külön felméréssel behatóan elemezte az EU belső piaci hatásait a kis- és középvállalatokra, a kis- és középvállalatok tipikus (reaktív, aktív, proaktív) stratégiáit, ezek eredményességét, a kis- és középvállalatok különböző, negatív hatásokat érzékelő, ezekkel nehezen megbirkózó csoportjainak sajátos problémáit.

Néhány példa az ismételten felmerülő – számunkra is tanulságos – vitakérdésekre. Ha a kis- és középvállalatok jelentős – jó ideig növekvő, majd stabilizálódó – súlya ilyen egyértelműen bizonyítja életképességüket, tényleg szükség van külön támogatásukra? Milyen határig nem sérti ez a versenysemlegességet? Nem csökkenti-e a vállalatok/vállalkozók saját erőfeszítéseit? Vajon az arra valóban ráutaltak ismerik-e lehetőségeiket, és többségében ők részesülnek-e a támogatásokból? Az indulást, a túlélést vagy a növekedést; főképpen a mikro-, a kis- vagy a középvállalatokat kell-e támogatni? Hatékonyak-e, megtérülnek-e az erre fordított összegek? Vizsgálják-e ezt független szakértők, és vizsgálataik eredményei megfelelő nyilvánosságot kapnak-e? Mennyit vesz igénybe a támogatási rendszerek adminisztrálása?

E kérdések visszatérő vitája nem vezetett arra a következtetésre, hogy kevésbé indokolható, esetleg mellőzhető a kis- és középvállalatok indulásának, gyarapodásának, alkalmazkodó képességüknek a támogatása. *A támogatások hatékonyságának és átláthatóságának fokozása azonban általánosan elfogadott igény lett.* 1996 novemberében Dublinban kétnapos EU-konferenciát szenteltek e kérdéseknek. A konferencián *az általános gazdasági környezet javítását* állították előtérbe, és javasolták ahol lehet

- a kedvezmények normatív alapon való juttatását;
- az átláthatóság (transzparencia) garantálását;
- a monopóliumhelyzetek megszüntetését;
- a verseny érvényesítését a programok kialakításakor;
- a döntésekben az érintett vállalati/vállalkozói kör képviselőinek – a szubszidiaritás elvének megfelelően – meghatározó szerep juttatását;
- előzetes és utólagos hatásvizsgálatok végzését;
- a „legjobb gyakorlat” elemzését, keresését, továbbadását.

Kisvállalati politika Magyarországon

A magyar kisvállalati politikáról szólva, először is azt kell megállapítanunk, hogy az Antall- és Boros-kormánynak nem volt *átfogó, konzisztens* kisvállalati politikája. 1992 őszén a vállalkozásfejlesztés kormányzati feladatairól hoztak ugyan egy (vajon miért?) titkossá minősített 3375/1992. sz. határozatot. Jellemző azonban, hogy a kormány 2038/1993. (IX.29.) határozata 1994. évi gazdaságpolitikájáról erre nem utalt, 60 pontja közül egy sem foglalkozott a kis- és középvállalatokkal. Az amerikai kisvállalati hivatal (SBA) mintájára, a 78/1990. sz. rendelettel felállított Országos Kisvállalkozás-fejlesztési Iroda (OKFI) feladatait nem tudta betölteni, nem kis részben azért, mert a kis- és középvállalatok támogatását szolgáló PHARE-források felett a még a Németh-kormány által létrehozott Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (MVA) rendelkezett. A két intézmény feladatkörének ésszerű elhatárolását és együttműködésüket nem sikerült biztosítani; az új kormány a megoldást az OKFI megszüntetésében látta; az MVA státusának rendezése még várat magára.

Talán mulasztásaira gondolva, a választások előtti egyik utolsó ülésén, április 28-án a Boross-kormány megtárgyalta és jóváhagyta az ipari minisztérium által előterjesztett középtávú kis- és középvállalkozás-fejlesztési koncepciót. Az előterjesztés (mint adott esetben várható volt) az elmúlt időszak értékelésével nem foglalkozott, de a jövőt illetően sok tennivalót helyesen jelölt meg. Az 1994. májusi kormányhatározat (többségében kevésbé konkretizált) nyolc pontja azonban távolról sem látszott elégségesnek a kívánt változások eléréséhez; az érdekképviseltek határozott igényét elutasítva, jó néhány alapvető kérdést kifejezetten megkerült. Ezzel együtt – és az előkészítése során készített átfogó tanulmánnyal – alapot teremtett ahhoz, hogy a kormánynak valóban legyen átgondolt, átfogó kis- és középvállalati politikája.

A kormányváltás után (az előkészítő tanulmányt készítő) Magyar Kisvállalati Társaság elemezte az új kormány programját, egybevetve azt a kisvállalatok nézőpontjából az Európai Unió térségének tapasztalataival. Megállapította, hogy a kormányprogram sok olyan lépést tartalmaz, amely a kis- és középvállalatok számára (is) kedvezőbbé alakítja a gazdasági környezetet; a programban több olyan intézkedés (például a minimáladó eltörlése, az átalányadó bevezetése) szerepel, amely segíteni kíván gondjaikon. Ugyanakkor hiányolta, hogy a programban nincs külön fejezet, amely átfogóan tárgyalja a kis- és középvállalatok erősítésének feladatait, versenyhátrányaik ellensúlyozásának segítését. A társaság ehhez ajánlásokat is megfogalmazott (utánnymását lásd *Román [1994a]* 12–13. o.).

A társaság javasolta „egy – az Európai Unió alapelveivel és gyakorlatával összhangban álló – integrált program kidolgozását a kis- és középvállalatok támogatására, versenyhátrányaik ellensúlyozásához”. Az ehhez ajánlott irányelvek csak részben kaptak támogatást, hasonlóan a PHARE-segélyek hatékonyabb felhasználására vonatkozó ajánlásokhoz.

Az új kormány tevékenységében a Miniszterelnöki Hivatal által készített Modernizációs program (*Magyarország az új Európában* [1995]) kapcsán került előtérbe a középszintű és a kis- és középvállalatok megerősítésének a kérdése. Ezt a Pénzügyminisztériumban (párhuzamosan) készített program már halványabban érinti. Azután az Európai Unióhoz való csatlakozás felé fordult a figyelem, és ebben – eddig – a kis- és középvállalatok megerősítésének kérdései alig kaptak helyet.

Ha az Európai Unió fentiekben tárgyalt többéves kis- és középvállalati programját egybevetjük a magyarországi helyzettel, még sok hézagot látunk. AZ EU-program első fejezetének fő pontjai közül – (1. biztosítani kell a kis- és középvállalatok érdekeinek figyelembe vételét az EU politikájában és különböző kezdeményezéseiben; 2. egyszerűsíteni és javítani kell az EU törvényhozását, csökkenteni kell a kis- és középvállalatok adminisztrációs terheit, előzetes hatáselemzések segítségével is; 3. javítani kell a kis- és középvállalatok külpiazi tevékenységének keretfeltételeit) – a harmadik feladat eddig szinte fel sem merült, a második a deregulációs programban szerepel, és a kis- és középvállalatokkal foglalkozó újabb, ez év áprilisi kormányhatározat ezt a kérdést ismét előtérbe állítja, és ebbe – végre – az eddiginél nagyobb mértékben kívánja bevonni az érintett vállalati kör képviselőit, szervezeteit.

Az EU-program nagy súlyt helyez a kis- és középvállalatok külpiazi orientációjának elősegítésére, az „europaizálási és nemzetköziesedési stratégia” kidolgozására (*Enhancing ...* [1996]). Az EU-program e fejezete a ma is működő információs és partnerkereső, -közvetítő szolgáltatásaik bővítése, gazdagítása mellett kiemeli a kis- és középvállalatok és szakmai szervezeteik saját hálózatainak szerepét, a határokon átvélő *beszállítói kapcsolataik* fejlesztését és a külpiacon való megjelenés segítésének sajátos, a kis- és középvállalatok adottságaihoz igazodó eszközeit. A kis- és középvállalatok beszállítói kapcsolatainak fejlesztésére az IKIM most készít programot; célszerű lenne, ha ennél hasznosítaná az EU (és az UNIDO) tapasztalatait, és élne a programjaikhoz való csatlakozás lehetőségével.

Bár a kormány által elfogadott legutóbbi iparpolitikai koncepció – az OECD ajánlását elfogadva – középpontba a versenyképesség növelését állította, a többihez hasonlóan e koncepció feladattervéből is kevés valósult meg, különösen a kis- és középvállalatokra vonatkozóan. Az OMFB a vállalatok innovációs képességeinek erősítésére számos akciót kezdeményezett. Hiányzik a felismerés, hogy kis- és középvállalatok *versenyhátrányainak ellensúlyozásához* – az EU és minden nemzetközi példa alapján – külön segítséget is indokolt nyújtani.

Végül az EU-program a vállalkozói kultúra fejlesztését és egyes kisvállalati/vállalkozói csoportok (kézművesek, kiskereskedők, mikrovállalkozók, női, fiatal és kisebbségi vállalkozók) számára testre szabott programok és támogatások nyújtását; a kisvállalati politika jobb statisztikai, elméleti megalapozását veszi tervbe. E feladatok a hazai programokban csak kisebb részben találhatók meg. Mindenesetre biztató, hogy az IKIM irányításával készülő *kis- és középvállalkozási törvény* koncepciója hasonlóan széles palettán kívánja kijelölni a kis- és középvállalatok számára indokolt állami támogatás kereteit. Egy törvény önmagában természetesen nem oldja meg a felvetett problémákat, de *rendezettséget, nagyobb parlamenti ellenőrzést, a kormányzati hivatalok közötti jobb együttműködést és az érintett vállalati kör saját ügyeihez való hozzászólásának, a rájuk vonatkozó döntésekben való részvételüknek biztosítását* – ezzel e téren is az EU-normákhoz és gyakorlathoz való közeledést – jelentheti. A készülő törvénynek ezt a vonalát megerősí-

tették az UNCTAD 1997. júliusi szakértői ülésének ajánlásai. Csak két pontot idézünk ezekből (Román [1997]): „A párbeszéd a kormány és a kis- és középállamati szektor – mint független partnerek – között legyen folyamatos, strukturált, kellő képviseléssel bíró, hatékony, mind a kis- és középállamati politika formálását, mind megvalósítását tekintve; központi, regionális, helyi és szektorális szintre egyaránt terjedjen ki.” „A kis- és középállamati politika koherenciájának biztosításához a kormányok a szubszidiaritás elvének alapján határozzák meg: milyen feladatokat milyen szinten milyen szereplőknek célszerű ellátni, mi legyen az állam szerepe.”

A csatlakozásra való felkészülés feladatai

Az IKIM Vállalkozásfejlesztési Tanácsa működésének első évében nem foglalkozott a nemzetközi kapcsolatok kérdéseivel, de ennek pótlására 1996 végén *nemzetközi kapcsolatok* munkabizottság felállításáról határozott. E munkabizottság több ülésén foglalkozott az EU-csatlakozásra való felkészüléssel, a kis- és középállamati és szervezeteik számára ebből adódó feladatokkal. Megállapította, hogy az integráció előkészítése kapcsán sok helyütt felmerülnek a kis- és középállamati kapcsolatos kérdések, születnek ezzel kapcsolatos állásfoglalások, de *összefoglalóan, kellő áttekintéssel és súllyal* sehol sem foglalkoznak e szektor csatlakozásra való felkészítésének kérdéseivel.

Sem az Európai Integrációs Kabinet csatlakozási tárgyalásokat előkészítő 27 munkacsoportjában, sem az Integrációs Stratégiai Munkacsoport (ISM) 19 témacsoportjában a kis- és középállamati kérdések *együttes* vizsgálatának és kezelésének nincs gazdája. (Eddig leginkább az ISM Vállalati szféra témacsoportja foglalkozott e vállalati körrel, lásd Farkas [1997]) A kormány 1996. decemberi, az integrációs feladatokat tárgyaló határozata csak zárójelben, példaként említi a kis- és középállamatiakat. A nemzetközi kapcsolatok munkabizottsága a következőkben jelölte meg a kis- és középállamati szektor csatlakozásra való felkészítésének fő feladatait:

„1. Ismeretek gyűjtése, szerzése, feldolgozása és továbbadása az EU politikájáról, kis- és középállamati szektoráról, ennek tapasztalatairól, tendenciáiról és törekvéseiről a döntéshozó, a döntésekben részt vevő, ezeket előkészítő és befolyásoló intézmények, szervezetek, személyek számára (egyebek között a jogharmonizációt, a deregulációt, a támogatási politikát és gyakorlatot, az intézményrendszer működését, a szubszidiaritás elvének érvényesítését illetően).

2. Ismeretek nyújtása a hazai kis- és középállamati, -vállalkozók több százezres tömege számára, hogy megismerjék az EU-gyakorlatot és a csatlakozás követelményeit, az erre való felkészülés feladatait.

3. A hazai kis- és középállamati verseny- és exportképességének lényeges fokozása, a termelékenység, minőségi, költség-, szállítási és bedolgozó követelmények szempontjából.

4. Fokozott bekapcsolódás az EU nemzetközi kisvállalati szervezeteinek (a szakmai szövetségek, kamarák, társaságok, átfogó „ernyő”- és egyéb szervezetek) munkájába.”

A munkabizottság fenti állásfoglalása óta három újabb esemény adott további impulzusokat és feladatokat: 1. Az EU a társult országok csatlakozását előkészítő programja keretében kis- és középállamati programjait is fokozatosan meg kívánja nyitni ezen országok számára és erről tárgyalásokat kezdett. 2. A PHARE-támogatásokkal kapcsolatos tárgyalások újabb fordulója változásokat ígér és sürget. 3. Kiadták az EU hivatalos véleményét a magyar jelentkezésről.

A Fehér Könyv folytatásaként a *Pre-accession strategy...* [1995] dokumentum már előrejelezte, hogy a stratégia egyik eleme az *EU-programok fokozatos megnyitása* a társult országok számára. Hat kis- és középállamati program megnyitását ajánlották fel,

ehhez mintegy 900 000 ECU költség-hozzájárulással. Három programban (köztük a legköltségesebb – 420 000 ECU – Euroinfo-központ) már eddig is részt vettünk. A három új program a kereskedelmet, a kézműipart és a beszállításokat érinti.

Az EU csatlakozással kapcsolatos véleményben a *PHARE-támogatások* kiemelt területei között nem szerepel a kis- és középvállalati szektor erősítése, de az eddig e célra juttatott közel 70 millió ECU (mai árfolyamon mintegy 15 milliárd forint) – a magyar kormánytól várt hasonló nagyságrendű hozzájárulással együtt még inkább – igen jelentős összeg. Felhasználásának hatékonyságáról nincs képünk, sőt valójában közelebről arról sincs ismeretünk, hogy az utóbbi években milyen célokra fordították ezt az összeget – a kis- és középvállalatok támogatásának egyetlen jelentős hazai forrását. *„Az állami támogatások terén – tartalmazza az Agenda 2000 – a megkívánt transzparencia elérése érdekében többet kell tenni”*. Valóban, a PHARE-segélyek hasznosulásáról, többek között a gyakran gyenge fogadó képességről, nagy arányú donor irányú visszaforgatásáról, összefonódásokról Brüsszelben is vita folyik, és most, az előcsatlakozási időszakban különösen nagy változások várhatók, mind a támogatások célrendszerében, mind elosztási mechanizmusában.

A következő évekre várható PHARE- és egyéb támogatások összege mindenképp elég nagy ahhoz, hogy elosztása körül nagy csatározások folyjanak (és már folynak is). Ha azonban a készülő kis- és középvállalatokra vonatkozó törvény a Vállalkozásfejlesztési Tanácsot valóban komoly hatáskörrel ruházza fel, abba bele kell tartoznia az e szektornak szánt támogatási források felhasználása feletti döntésnek is. Minthogy pedig a Tanácsban az e vállalati/vállalkozói kört képviselő szervezetek is helyet kaptak, ez egyben az eddig hiába igényelt *átláthatóság és beleszólás lehetőségét is biztosíthatja*. (A törvény beterjesztése azonban, sajnálatos módon, erősen késik.)

A már idézett *EU-vélemény* Magyarország integrálódását illetően *nem számít különös problémákra a kis- és középvállalati szektor tekintetében, de jó néhány aggályt és komoly tennivalót is említ*, többek között: az adózással, a pénzpiaccal, a banki finanszírozással, a kutatással és innovációkkal, a kellő koordináció hiányával kapcsolatban. Ennek ismeretében a csatlakozásra való felkészüléssel foglalkozó hazai csúcsszervek bizonyára ismét áttekintik a helyzetet, a tennivalókat, felméri saját feladataikat. E nagy hálózaton belül a legsürgősebben ki kell jelöni azt a szervezeti egységet, amelynek feladata *a helyzet és felkészülési feladatok átfogó elemzése, kidolgozása, a továbbiakban pedig e téma képviselése a tárgyalások során*.

Az igényelt elemzés egyrészt a kis- és középvállalatok hazai és EU gazdasági környezetének, az ebben várható változásoknak a kis- és középvállalatokra, azok különböző csoportjaira gyakorolt *hatásait* kellene hogy vizsgálja. Az elemzés másik iránya annak felmérése, hogy várhatóan miképpen reagálnak és reagálhatnak a hatásokra a kis- és középvállalatok, szervezeteik; a kis- és középvállalati politika számára milyen feladatokat jelent az, hogy a *kedvező* hatásoknak szélesebb utat nyissunk, a *kedveztlen* hatásokat lehetőség szerint kivédjük, mérsékeljük vagy ellensúlyozzuk. A tárgyalásokat előkészítő szektorális elemzésekbe addig szinte kizárólag csak a nagyvállalatok szakembereit vonták be, ez az egyoldalúság nem tartható tovább.

Az előttünk álló „előcsatlakozási időszakban” kettős, összekapcsolódó feladat kis- és középvállalataink megerősítése és felkészítése a csatlakozásra. Nyilvánvaló, hogy ehhez az eddigieknél is nagyobb szükség van *folymatosan továbbvezetett, integrált, koherens kis- és középvállalati politikára*. Ehhez a készülő kis- és középvállalati törvénynek kell *szilárd alapot – intézményi hátteret, forrást, beszámolási kötelezettséget és átláthatóságot – biztosítani*. Ennek keretében kellene rendezni a PHARE- és a más EU-támogatásokat, ezzel összefüggésben az egész érintett hazai intézményrendszer ésszerűbb munka-

megosztását és *együtműködését* (a kamarákat, az érdekképviselőket, a szakmai szövetségeket és az MVA-t is beleértve).

Az EU-vélemény (különböző részeiben) igen ellentmondásosan nyilatkozik arról, hogy már versenyképesek-e a magyar vállalatok, várhatóan azok lesznek-e, mikor érik el ezt a szintet. Az EU-programok közül egy sem kezeli átfogóan e probléma megoldását. A második világháború utáni sikeres Marshall-segély példáját a kelet-európai régióra nem kívánják alkalmazni. (A Világbank néhány éve tanulmányt készített arról: nem volna-e célszerű a sikeresnek tekintett Marshall-terv tapasztalatait átültetni a korábbi Szovjetunió és a többi átmeneti gazdaság megsegítésére. A gondolatot azonban a Nyugat ismételt elvetette.) A feladat megoldási útját tehát nekünk kell megkeresnünk és kidolgoznunk, erre külön programot kell készíteni. Ennek fontos része: több segítség a *szakmai szövetségek* megerősítéséhez, a nemzetközi – ezen belül is az EU kis- és középvállalati – szervezetek munkájába való fokozott bekapcsolódáshoz. Ezek sok csatornán (információkkal, szereplésükkel, külföldi partnereik révén stb.) segíthetnek az érdekűzőzések miatt várhatóan több témában *kemény* állami tárgyalások során. Ehhez – *nyitott* pályázatok útján elnyerhető és a nyilvánosság számára *átláthatóan* felhasznált – pénzügyi forrásokra szükség van.

Az EU-csatlakozásra való felkészülés a vállalkozásfejlesztés, a kis- és középvállalati politika egyik központi kérdése lesz, és alapos elemzéseket, nagy körültekintést kívánó döntéseket igényel. A kofinanszírozás követelménye a szűkös nemzeti forrásokat is azokhoz az ágazatokhoz és régiókhoz köti, ahol az EU-támogatások felhasználása lehetséges, és ez nem biztos, hogy mindig, mindenhol egybeesik a nemzeti preferenciákkal” (Illés [1997] 21. o.). Hasonló dilemmák, problémák a kis- és középvállalatokat szolgáló támogatások körében már jelentkeznek, és ezért az eddigieknél is nagyobb szükség van szakszerű elemzésekkel alátámasztott, az érintettek bevonásával *folyamatosan továbbvezetett, integrált, koherens kis- és középvállalati politikára*.

Hivatkozások

- AGENDA 2000: For a stronger and wider Union.
- ENHANCING... [1996]: Enhancing European Competitiveness. Fourth Report to the President of the European Commission, the Prime Ministers and Heads of State. December.
- ENTERPRISES [1992]: Enterprises in Europe. Second Report. Eurostat, Luxemburg.
- FARKAS GYÖRGY [1997]: EU-integrációk vállalati szemmel. Az Integrációs Stratégia Munkacsoport kiadványa. Budapest, 4. sz.
- FORGÁCS IMRE (szerk.) [1997]: Magyarország a 90-es években. A magyar kormány válasza az Európai Unió kérdéseire – rövidített változat. Budapest.
- ILLÉS IVÁN [1997]: Előnyök és hátrányok a regionális politikában. Európai Tükör, 4. sz.
- INTEGRATED... [1996]: Integrated Programme for Small and Medium-sized Enterprises (SMEs) and the Craft Sector. The Multiannual Programme. Concerted Actions and Other Community Actions in Support of SMEs. Brussels. Com. (96) 329 final.
- A KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK HELYZETE [1997]: A kis- és középvállalkozások helyzete. Éves jelentés. Budapest, Kisvállalkozásfejlesztési Intézet.
- MAGYARORSZÁG AZ ÚJ EURÓPÁBAN [1995]: Magyarország az új Európában (Vitaanyag a modernizációról és a polgárosodásról. Május 30.
- MAXIMISING... [1996]: Maximising European SME's Full Potential for Employment, Growth and Competitiveness. Proposal for a Council Decision on a Third Multiannual Programme for SMEs in the European Union (1997–2000) Brussels, Com (96) 98 final.
- OBSERVATORY... [1993]: The European Observatory for SMEs. First Annual Report. Report submitted to Directorate-General XXIII (Enterprise Policy, Distributive Trades, Tourism and

- Co-operatives) of the Commission of the European Communities by ENSR-European Network for SME Research and co-ordinated by EIM-Small Business Research and Consultancy.
- OBSERVATORY... [1994]: The European Observatory for SMEs. Second Annual Report.
- OBSERVATORY... [1995]: The European Observatory for SMEs. Third Annual Report.
- OBSERVATORY... [1996]: The European Observatory for SMEs. Fourth Annual Report.
- PRE-ACCESSION STRATEGY... [1995]: The European Union's pre-accession strategy for the associated countries of central Europe, published by the European Commission. Brussels, DGIA.
- PROMOTION... [1994]: The promotion of small and medium-sized enterprises in Europe. Council of Europe Press.
- ROMÁN ZOLTÁN [1994]: A kisvállalati politika az Európai Unióban és Magyarországon. Ipari Szemle, 6. sz.
- ROMÁN ZOLTÁN [1995]: Iparpolitika és érdekegyeztetés. Ipar-Gazdaság, 7. sz.
- ROMÁN ZOLTÁN [1997]: Párbeszéd és összhang a kis- és középvállalati politikában. Ipari Szemle, 6. sz.
- SILBERMAN, J. M. – WEISS, CH. JR. [1992]: Restructuring for Productivity. The Technical Program of the Marshall Plan as a Precedent for the Former Soviet Union. World Bank Industry Series Paper No. 64. november.
- SMEs. A DYNAMIC SOURCE... [1995]: Small and Medium-sized Enterprises. A Dynamic Source of Employment, Growth and Competitiveness in the European Union. Report presented by the European Commission for the Madrid European Council, Brüsszel.
- SZALAI GYÖRGYNÉ-SCHIFNER MARIANN [1996]: Tájékoztató a Kormány kis- és középvállalkozás-fejlesztési koncepciójáról. Ipari Szemle, 3. sz.